

Afet Sonrası Çocuk Destek Atölyeleri: Deprem Bölgelerinde Sosyal ve Duygusal İyileşme Süreci¹

Post-disaster Child Support Workshops: Social and Emotional Recovery in Earthquake-affected Regions

Güzin ÖZYILMAZ , Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, guzin.ozyilmaz@deu.edu.tr

Koray ÖZ , Dr., korayoz@windowslive.com

Naile Öykü MUSLU , Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, naileoykumuslu@gmail.com

Ege KÜNTAY , Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, egeknty@outlook.com

Umut KAFADAR , Yüksek Lisans Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi, umutkfd33@gmail.com

Geliş tarihi - Received: 30 Kasım 2024
Kabul tarihi - Accepted: 28 Aralık 2024
Yayın tarihi - Published: 28 Aralık 2024

¹ Bu çalışma DEU rektörlüğü BAP birimi tarafından desteklenen Deprem bölgesinde yapılan çalışmalar için yürütülmüş olan SBG-2023-3176 kodlu HEPİMİZ ÇOCUKTUK adlı projeden elde edilen verilerden üretilmiştir. Özyılmaz, G., Öz, K., Muslu, N.Ö., Küntay, E. ve Kafadar, U. (2024). Başlık. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(3), 3486-3501.

Öz. Afetler, etkiledikleri bölgelerde yaşamlarını sürdürmekte olan bireylerde fiziksel, ekonomik, duygusal, ruhsal ve sosyal kayıplara sebebiyet veren; bölgedeki bireylerin yaşamlarını sürdürmelerine yönelik etkinliklerini kesintiye uğratarak bireyleri ve bireylerin içerisinde yer aldıkları toplumları etkileyen olaylar olarak değerlendirilmektedir (Kadioğlu, 2008). Afet bölgesinde yaşamakta olan bireylerin gündelik yaşam akışlarının süreğenliğini kaybetmesi ve toplumda can kayıplarının olmasına sebebiyet vermesiyle nitelendirilen afetler, afetlerin etkilediği bölgeler ve bölge halkı başta olmak üzere tüm toplum için büyük etkilere sahiptir (Özkan ve Çetinkaya Kutun, 2021). Bu doğrultuda afet sonrası süreçte tüm bireylerin afete yönelik büyük etkiler altında kaldığı düşünülür olsa dahi 5-17 yaş aralığındaki çocukların afetlerde risk grubu olarak yer aldığı düşünülmektedir. Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Fen Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi başta olmak üzere üniversitenin ilgili tüm fakülte ve birimlerini kapsayan; Adıyaman 7. Çadır Kent bölgesinde, Adıyaman Konteyner Kent No:1'de ve Malatya 1 nolu konteyner kent bölgesinde 5 gün aralıklarla, toplam 6 ay boyunca devamlılığı sağlayacak şekilde; çeşitli fakültelerden öğretim elemanlarının ve öğrencilerinin, bölgede ikamet eden 5-17 yaş aralığındaki çocuklar için yürütmüş olduğu atölyeler üniversitemiz akademisyenleri ve ilgili bölüm öğrencilerimiz tarafınca tasarlanması ve belirtilen afet bölgesindeki çocuklar ile uygulanması; yapılan atölyeler bağlamında, afet sonrasında çocuklarda ortaya çıkan duygusal, sosyal ve ruhsal değişikliklerin ve farklılaşmaların gözlemlenmesi ve yapılacak olan gözlemler doğrultusunda çocukların yeni kazanımlar elde etmeleri ve kaybettikleri becerileri yeniden kazanmaları için çalışmalar ortaya koymak planlanmıştır. Tüm bu çalışmaların tamamlanmasıyla bölgeye gitmiş olan gönüllü ekiplerimizin gerçekleştirdikleri çalışmaların sonuçları belirlemek için deprem bölgesinde yaşayan 55 çocukla çalışma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklem grubunun belirlenmesinde amaçlı ve benzeşik örnekleme yöntemleri tercih edilmiştir. çocuklarla görüşmeler gerçekleştirilmiş ve görüşmelerden elde edilen bulgulara dayanarak yapılan çalışmaları çocukların gelişimlerine destek olduğu, depremin yaralarının sarılmasında, kesintiye uğramış olan hayatlarının devam etmesinde olumlu katkıları olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: “Doğal afetler”, “deprem”, “psikososyal destek”, “gönüllülük”.

Abstract. Disasters are events that lead to physical, economic, emotional, psychological, and social losses for individuals living in affected regions; they disrupt the activities necessary for individuals to maintain their lives, thereby impacting both individuals and the communities they belong to (Kadioğlu, 2008). Disasters, characterized by the interruption of daily life and the loss of lives in the affected areas, have significant effects not only on the affected regions and their populations but also on society as a whole (Özkan & Çetinkaya Kutun, 2021). In this context, while it is considered that all individuals are heavily affected by disasters, children aged 5-17 are seen as a particularly vulnerable group in disaster situations. A series of workshops organized by various faculties and units of Dokuz Eylül University, including the Faculty of Education, the Faculty of Fine Arts, the Faculty of Science, and the Faculty of Theology, were conducted in the 7th Tent City area in Adıyaman, the Adıyaman Container City No. 1, and the Malatya Container City No. 1. These workshops, which lasted for 6 months with 5-day intervals, were designed and implemented by university faculty members and students. The workshops aimed to observe the emotional, social, and psychological changes and differences that occurred in children in the aftermath of the disaster. The goal was to help children acquire new skills and regain those they had lost through these activities. To determine the results of the workshops, a study was conducted with 55 children living in the earthquake-affected regions. The sample group was selected using purposive and homogeneous sampling methods. Interviews were conducted with the children, and based on the findings from these interviews, it was determined that the workshops supported the children's development and positively contributed to healing the emotional wounds caused by the disaster, as well as helping them continue their disrupted lives.

Keywords: “Natural disasters”, “earthquake”, “psychosocial support”, “volunteering”

Extended Abstract

Introduction. On February 6, 2023, two earthquakes with magnitudes of 7.7 and 7.6 struck the Kahramanmaraş region in Türkiye. According to the 2023 Kahramanmaraş and Hatay Earthquake Report published by the Presidency of the Republic of Türkiye Strategy and Budget Directorate, these earthquakes claimed the lives of over 48,000 individuals and caused damage to more than half a million buildings (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). The disaster affected 11 provinces, resulting in widespread destruction and deeply traumatizing vulnerable groups, particularly children. In the aftermath of the earthquake, several projects were initiated to support the emotional and psychological well-being of affected children. Among these initiatives, the "We Were All Children" project, led by Dokuz Eylül University, was designed to address the emotional and social needs of children post-trauma. The primary objective of the project was to assist children in their recovery process and enhance their emotional resilience following the disaster. Research indicates that not all individuals respond to disasters in the same way. Vulnerable groups such as women, children, youth, ethnic minorities, and individuals from lower socioeconomic backgrounds often face more severe challenges during and after disasters (Daşçı, 2023). While some individuals exhibit behavioral changes immediately following a disaster, others may show no immediate effects but develop problematic behaviors over time (Berument et al., 1999). The long-term impacts of post-traumatic stress on children can negatively affect their academic performance, social relationships, and overall quality of life. Consequently, psychosocial support programs should aim to foster both short-term recovery and long-term emotional and social development (Luthar, Cicchetti, & Becker, 2000). The programs implemented in the "We Were All Children" project are anticipated to contribute not only to the immediate recovery of children but also to their sustained emotional and social growth. This study aims to evaluate the impact of the "We Were All Children" project on children and, based on the findings, to discuss how more effective intervention programs can be developed for children following similar traumatic events. The results are expected to provide significant insights into the design of psychosocial support programs and aid in developing strategies to enhance the emotional well-being of children post-trauma.

Method. To gather children's perceptions of the activities conducted, a semi-structured interview form was developed. Expert opinions were sought during the preparation and refinement of the form. The form was reviewed by specialists in early childhood education (2 experts), Turkish language education (2 experts), educational sciences (1 expert), and psychology and counseling (3 experts). Based on their feedback, revisions were made, and the final version of the form was completed. The interview form consisted of six questions. At the conclusion of the activities, participants' reflections on the process were collected using the interview technique. Yıldırım and Şimşek (1999) define interviews as a data collection method used to establish a connection and obtain information through a question-and-answer process. Interviews were conducted with participants from the experimental group at the end of the intervention process, using the form developed by the researchers. The qualitative data obtained were analyzed using the descriptive analysis method, which involves summarizing and interpreting data based on predetermined themes. Yıldırım and Şimşek (1999) note that descriptive analysis often includes direct quotations to effectively convey participants' perspectives. The six questions in the semi-structured interview form were structured around these predetermined themes.

Results. An evaluation of the activities' effects on children revealed that the majority reported feeling happy. Thirty-five children expressed their happiness using terms like "full of life" and "excited," suggesting that the activities effectively boosted their morale and motivation. Statements emphasizing the importance of social support and connection were common, such as "Having my friends by my side" and "Having my relatives with me." Additionally, the statement "Feeling loved by someone" reflected the children's need for affection and attention. In the storytelling workshops, children frequently identified with characters such as "Little Red Riding Hood" and the "Rabbit." The character of Little Red Riding Hood was described as "kind-hearted," indicating children's empathy and need for moral support. The Rabbit, on the other hand, was recognized as a figure "who makes everyone happy." Children showed strong interest in group activities during the play workshops, highlighting the importance of social interactions and group dynamics. While group activities were highly favored for fostering social skills, individual activities were less preferred, suggesting that collective engagements were more engaging and educational for the children. The activities also provided opportunities for children to develop various skills and knowledge. Notably, creativity, enjoyment, positive behaviors, and adherence to rules emerged as key areas of development.

Conclusions. The findings underline the significance of social support and connectedness, emphasizing the need for group activities and family-inclusive interventions to strengthen children's social bonds. To address trauma and negative emotions, individual and group therapy sessions could be organized, focusing on coping mechanisms for traumatic events like earthquakes and losses. Alternative forms of expression, such as art and drama therapy, could also be utilized to help children process complex emotions. For children experiencing negative feelings, tailored individual and group therapy sessions should be provided, especially for adolescents aged 13–17. Sustained positive activities can further boost children's morale and motivation. Opportunities for children to meet new peers and teachers can contribute positively to their social development. Encouraging simple sources of happiness is crucial, as the data suggest. Establishing reward systems and small-scale activities to foster joy and sharing could significantly enhance children's well-being. National post-disaster action plans should be developed to ensure consistency and inclusiveness in supporting children and adolescents' recovery after disasters

Recommendations.

1. Broader and more sustainable projects should be developed and implemented.
2. Tailored support and therapy programs should be designed for adolescents aged 13-17.
3. Creative methods like storytelling and drama therapy should be used to facilitate emotional expression.
4. Activities that involve families and strengthen social bonds should be prioritized.
5. Simple sources of joy, such as small rewards and group events, should be encouraged to boost morale.

A national post-disaster action plan focusing on children's well-being is essential to provide strategic and comprehensive support.

Giriş

Türkiye’de 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş merkezli olarak 7,7 ve 7,6 büyüklüğünde iki deprem meydana gelmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından yayımlanan 2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu’nda yer alan verilere göre 6 Şubat Kahramanmaraş depremlerinde 48 binden fazla insan hayatını kaybetmiş ve yarım milyondan fazla bina hasar görmüştür (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023). 11 ili etkileyen deprem, ülke genelinde yıkıcı etkilere yol açmış ve özellikle çocuklar gibi savunmasız gruplar üzerinde derin travmalara neden olmuştur. Deprem sonrası, çocukların duygusal ve psikolojik iyilik hallerini desteklemek amacıyla çeşitli projeler başlatılmıştır. Bu bağlamda, Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından yürütülen "Hepimiz Çocuktuk" projesi, çocukların travma sonrası duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için tasarlanmıştır. Projenin temel amacı, çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerini desteklemek ve onların duygusal dayanıklılıklarını artırmaktır. Afetlerin ardından her birey aynı tepkileri sergilememektedir. Yapılan araştırmalar kadınlar, çocuklar, gençler, etnik azınlıklar ve düşük sosyoekonomik düzeye sahip bireylerin afetlere dair çok daha zorlu deneyimleri olduğunu ortaya koymaktadır (Daşçı,2023). Travmatik bir olay sonrasında bireylerin davranışlarında kısa ve uzun vadeli değişiklikler gözlemlenebilir. Karakaya’a göre (2023), bazı kişiler travmanın etkilerini hemen hissedip davranışlarında hızlı bir şekilde değişiklikler gösterebilirken, diğerleri uzun bir süre boyunca herhangi bir belirgin değişiklik göstermeyebilir. Ancak zamanla ortaya çıkan değişimler, bireyin travmaya verdiği gecikmiş bir tepkiyi yansıtabilir. Bu süreçte, yalnızca sorunlu davranışlar değil, aynı zamanda travmayla başa çıkmayı kolaylaştıran olumlu adaptif davranışlar da gözlemlenebilir (Berument vd., 1999).

Çocukların afet sonucunda gösterdikleri tutum ve davranışlar yaş gruplarına göre farklılaşmaktadır (Aral, 2023). Çocuklarda, aile tutumları, kayıp dereceleri, yaş, cinsiyet, önceki yaşantılar, depremin dolaylı etkileri, aile içi ilişkiler, ekonomik ve sosyal koşullar gibi faktörler depremden etkilenme derecesini belirlemede rol oynamaktadır. Afetlerin büyüklüğüyle çocuk ve gençlerin sosyal ve psikolojik destek alabilecekleri ortamlardan uzak kalmaları, afet sonrasında ortaya çıkabilecek durumları daha zor ve riskli hale getirebilmektedir. Çocuk ve gençlerin bu desteklerden uzak kalma sürelerinin psikolojik iyi olma durumlarını etkilediğine dair çalışmalar bulunmaktadır (Norris vd., 2002). Bu araştırmalara göre afet sonrasında ailelerin stres, kaygı seviyeleri, aile içi çatışmalar, sağlık ve eğitim hizmetlerinin aksaması, sosyal ve ekonomik zorlukların ortaya çıkması da çocuk ve gençleri daha kırılgan bir hale getirmektedir. Çocuklarda görülen davranışlar değişiklikleri; dikkati dağınıklığı veya bellek sorunları yaşama, ebeveyne aşırı bağlanma ya da saldırgan davranışlar sergileme, nedensizce korkma, uyku sorunları yaşama, gerileme (parmak emme, alt ıslatma vs.), olaylara aşırı sinir, kaygı ile yaklaşma, fiziksel rahatsızlıklar (baş dönmesi, çeşitli ağrılar) yaşama veya hiçbir şey olmamış gibi davranma yer alabilmektedir (İşmen, 2001; Akcanbaş, 2009; Erkan, 2010; Erol ve Öner, 1999).

Çocuklar travmatik olaylar sonrasında yaşadıkları olumsuz deneyimlerin etkilerini uzun süre taşıyabilirler ve bu durum duygusal, sosyal ve akademik gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir (Pynoos, Steinberg ve Goenjian, 1996). Deprem gibi büyük felaketlerin ardından, çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve diğer duygusal problemler yaygın olarak görülmektedir. Çocukların, bu tür travmatik deneyimlerin üstesinden gelmelerine yardımcı olacak özel destek programlarına ihtiyaçları vardır (Cohen ve diğerleri, 2012). "Hepimiz Çocuktuk" projesi, çocukların travma sonrası duygusal iyileşmelerini desteklemek, psikolojik dayanıklılıklarını artırmak ve sosyal bağlarını

güçlendirmek amacıyla çeşitli etkinlikler ve programlarla biçimlendirilmiştir. Bu programlar arasında drama, sanat terapisi, oyun atölyeleri ve grup etkinlikleri gibi yöntemler bulunmaktadır. Bu tür müdahaleler, çocukların travma sonrası duygusal iyileşmelerine önemli katkılar sağlamakta ve onların genel iyilik hallerini artırmaktadır (Saltzman ve diğerleri, 2001; Cohen ve diğerleri, 2012). Çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerinde sosyal destek ağlarının güçlendirilmesinin ve duygusal ifade olanaklarının artırılmasının önemli olduğu, çeşitli araştırmalar tarafından ortaya konulmuştur (Gillies ve diğerleri, 2016; Kletter ve diğerleri, 2013). Sosyal destek ve güçlü aile bağları, çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. "Hepimiz Çocuktuk" projesi, bu doğrultuda, çocukların sosyal bağlarını güçlendirmeye ve duygusal iyilik hallerini artırmaya yönelik etkinlikler sunarak, onların travma sonrası iyileşme süreçlerine katkıda bulunmayı hedeflemiştir.

Projenin bir diğer önemli amacı, çocukların görüşlerini ve geri bildirimlerini alarak ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verebilecek müdahale programları geliştirmektir. Çocuklardan elde edilen geri bildirimler, duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını daha iyi anlamamıza ve bu ihtiyaçlara yönelik daha etkili müdahaleler tasarlamamıza olanak tanımaktadır (Dyregrov, 2001). Çocukların geri bildirimlerini dikkate alarak tasarlanan programların psikolojik dayanıklılıklarını artırmada ve travma sonrası iyileşme süreçlerini desteklemede etkili olacağı düşünülmektedir. Çocukların normal rutinlerine dönmeleri ve güvenlik hissini yeniden kazanmaları için sosyal aktiviteler ve günlük yaşamın diğer alanlarında sağlanan düzenlemeler, çocukların iyileşme süreçlerini desteklemektedir (La Greca ve diğerleri, 1996). "Hepimiz Çocuktuk" projesinin, çocukların günlük yaşam rutinlerine dönmelerine yardımcı olmak ve onların travma sonrası normalleşme süreçlerini hızlandırmak amacıyla sunduğu etkinlikler bu düşünceyle örtüşmektedir. Çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerinde önemli olan bir diğer faktör de duygusal farkındalık ve ifadedir. Duygusal farkındalık, çocukların yaşadıkları duygusal deneyimleri tanımlamalarına ve bu duyguları sağlıklı bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olmaktadır. Drama ve sanat terapisi gibi yöntemler, çocukların duygusal farkındalıklarını artırmada ve duygusal ifadelerini teşvik etmede etkili araçlar olarak kullanılmaktadır (Malchiodi, 2005).

Travma sonrası stres uzun vadede çocuklar üzerinde akademik başarı, sosyal ilişkiler ve genel yaşam kalitesi üzerinde olumsuz etkilere yol açabilir. Bu nedenle, travma sonrası psikososyal destek programlarının, çocukların uzun vadeli duygusal ve sosyal gelişimlerini desteklemesi gerekmektedir (Luthar, Cicchetti ve Becker, 2000). Proje süresince uygulanan programların, çocukların sadece kısa vadeli iyileşme süreçlerini değil, aynı zamanda uzun vadeli duygusal ve sosyal gelişimlerini de destekleyeceği düşünülmektedir. Bu araştırma, "Hepimiz Çocuktuk" projesinin çocuklar üzerindeki etkilerini ve elde edilen bulgular ışığında gelecekte benzer travmatik olaylar sonrası çocuklara yönelik daha etkili müdahale programlarının nasıl geliştirilebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır. Çalışma sonunda elde edilen bulguların, travma sonrası çocuklara yönelik psikososyal destek programlarının tasarımında önemli katkılar sağlayacağı ve çocukların duygusal iyilik hallerinin güçlendirilmesine yönelik stratejilerin geliştirilmesine yardımcı olacağı öngörülmektedir.

Problem cümlesi

Hepimiz çocuktuk projesinin ardından katılımcıların sürece ilişkin düşünceleri nasıldır?

Alt Problemler

- Proje kapsamında gerçekleştirilen etkinliklere ilişkin çocukların duygu durumları nasıldır?
- Örneklem grubu duygularını nasıl tanımlamaktadır?
- Örneklem grubunun masal atölyelerine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- Örneklem grubunun grup oyunları ve bireysel oyunlara katılım oranı nasıldır?
- Örneklem grubunun uygulanan atölyelerin etkililiğine ilişkin düşünceleri nasıldır?
- Örneklem grubunun uygulanan atölyelerin öğreticiliğine ilişkin düşünceleri nasıldır?

Yöntem

Bu çalışmada, depremden etkilenen çocukların afet sonrası düzenlenen destek atölyelerine ilişkin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaçla, nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli kullanılmıştır. Ortaya çıkan durumların aydınlatılmasında, standartlar doğrultusunda duruma ilişkin değerlendirmeler yapmada ve durumlar arasında oluşan ilişkilerin betimlenmesinde kullanılan betimsel tarama modeli incelenen durumun etraflıca tanımlanması ve konuya ilişkin açıklamaların yapılmasını kolaylaştırmaktadır (Çepni, 2018). Araştırmanın çalışma grubunu Adıyaman İlinde Hepimiz Çocuktuk projesinden yararlanan Çadırkent ve K1 konteyner kentte yaşayan 55 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubunun belirlenmesinde amaçlı ve benzeşik örnekleme yöntemleri tercih edilmiştir. Amaçlı örnekleme, olasılıksal ve seçkisiz olmayan bir örnekleme yaklaşımı olup, “çalışmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanımaktadır”. Benzeşik örnekleme yöntemi ise, “evrenden araştırmanın problemi ile ilgili olarak benzeşik bir alt grubun veya durumun seçilerek çalışmanın bu grup üzerinde yürütülmesini ifade etmektedir” (Büyüköztürk ve diğerleri, 2010).

Araştırmaya katılan çocukların yapılan uygulamayla ilgili düşüncelerini almak için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Formun hazırlanıp geliştirilmesinde uzman görüşleri dikkate alınmıştır. Görüşme formu; Okul öncesi eğitimi alanında 2 uzman, Türkçe eğitimi alanında 2 uzman, eğitim bilimleri alanında 1 uzman ile psikoloji ve rehberlik eğitimi alanında 3 uzmanın görüşüne sunulmuştur. Alınan bu görüşler doğrultusunda bazı maddelerde değişiklikler yapılmış ve forma son hali verilmiştir. Proje kapsamında alınan etik kurul onayıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formu, 6 sorudan oluşmaktadır. Uygulamalar sonunda katılımcıların sürece ilişkin düşünceleri görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (1999) görüşme tekniğini, soru-cevap yoluyla bir ilişki kurma ve bir veriye ulaşmak için kullanılan veri toplama yöntemi olarak tanımlamaktadır. Araştırmacılar tarafından geliştirilen görüşme formu aracılığıyla deneysel sürecin sonunda deney grubu katılımcılarıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın nitel verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz yönteminden yararlanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmaktadır. Yıldırım ve Şimşek (1999), betimsel analiz yönteminde katılımcıların görüşleri etkili bir biçimde açıklamak için doğrudan alıntılara sıkça yer verildiğini belirtmektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular önceden belirlenmiş altı temaya göre biçimlendirilmiştir. Nitel verilerin toplanmasının ardından formlara sıra numarası verilerek sırasıyla Office programına aktarılmıştır. Yanıtlar titizlikle incelenerek yanıtlarda geçen ortak ifadeler belirlenmiştir. Yanıtlarda yer

Özyılmaz, G., Öz, K., Muslu, N.Ö., Küntay, E. ve Kafadar, U. (2024). Başlık. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(3), 3486-3501.

DOI. 10.51460/baebd.1594079

alan ortak ifadeler belirlenen tema altında birleştirilmiştir. Her temaya ilişkin doğrudan aktarılabilecek olan öğrenci görüşleri belirlenerek veriler sıralanmıştır. Bu aşamada birbiriyle yakın anlamda olan ve sık tekrar eden ifadelerden yola çıkılarak kodlar oluşturulmuştur. Ardından kodlar sınıflandırılarak veriler analiz için hazır duruma getirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde kategori ve kodların frekans, yüzde oranları hesaplanmıştır. Nitel verilerin güvenilirliğini hesaplamak için bir başka araştırmacının verileri değerlendirmesi sağlanmıştır. Veri analizinin güvenilirliğini belirlemede Huberman ve Miles (1994) tarafında geliştirilen güvenilirlik formülünden (Güvenirlik = Görüş birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100) yararlanılmıştır. Güvenirlik hesaplaması sonucu birinci sorunun güvenilirliğinin 0.92, ikinci sorunun 0.93, üçüncü sorunun 0.94, dördüncü sorunun 0.91, beşinci sorunun 0.95, altıncı sorunun 0.90 olduğu saptanmıştır. Toplamda tüm sorularda uyum düzeyi 0.92 olarak hesaplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2008) güvenilirlik hesaplamasındaki uyum yüzdesinin %70 olduğu durumlarda güvenilirlik yüzdesine ulaşılmış olduğunu belirtmektedir. Analiz sonuçları bu araştırmanın veri analizlerinin güvenilir olduğunu kanıtlamaktadır.

Bulgular

Bu araştırmada, çocukların etkinlikler sonrası genellikle olumlu duygular hissettikleri, ancak travmanın etkisiyle bazı olumsuz duygular yaşadıkları görülmüştür. Sosyal destek, özellikle arkadaşların ve ailelerin yanlarında olması, çocukların duygusal iyileşme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Masal kahramanlarıyla ilişkilendirme, çocukların sevgi ve mutluluk gibi olumlu duygulara yöneldiğini göstermektedir. Etkinlikler, çocukların moralini artırmış ve sosyal bağlarını güçlendirmiştir. Genel olarak, etkinliklerin duygusal destek sağladığı ve travmanın etkilerini hafifletmeye yardımcı olduğu söylenebilir.

Birinci alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar

Uygulamalara katılan katılımcıların uygulama sonrası sürece ilişkin görüşleri belirlenmiştir. Bu amaçla oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan ilk soru "Son zamanlarda en çok hangi duyguları hissediyorsun?" sorusudur. Öğrencilerin bu soruya verdikleri yanıtlar kategorilere ayrılıp bu kategorilere ilişkin frekans değerleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1.

Uygulama sürecinin ardından katılımcıların yaşadıkları duygu değişimlerine ilişkin görüşleri

Duygu Durumlarında yaşanan değişim	Kodlar	f	
Hissedilen Duygular	Olumlu	Mutlu	35
		Hayat dolu	3
		Heyecanlı	5
	Olumsuz	Üzgün	5
		Nefret	1
		Öfke	2
		Korku	3
		Durgun/Duygusuz	1

Tablo 1 incelendiğinde çocukların büyük bir çoğunluğunun (35) son zamanlarda kendilerini mutlu hissettiklerini görülmektedir. Ayrıca "hayat dolu" ve "heyecan" gibi pozitif duygular da belirli bir sayıda ifade edilmiştir. Yapılan etkinliklerin çocuklar üzerinde pozitif bir etki yarattığını ve onların moral ve motivasyonlarını artırdığını düşünebilir. Atölye kapsamında yapılan etkinlikler arasında grup oyunları, yaratıcı drama çalışmaları ve duyu ifadelerine yönelik bireysel etkinlikler yer almıştır. Etkinliklerin, çocukların duygusal durumlarını olumlu yönde etkilediği ve pozitif duyguların öne çıkmasını sağladığı değerlendirilmektedir. 15 çocuk ise olumsuz duygular yaşadığını belirtmiştir. Veriler, çocukların bir kısmının hala depresyon ve sonrası etkilerle başa çıkmakta zorlandığını düşündürmektedir. Özellikle 13-17 yaş grubundaki gençlerin bu tür duygularla başa çıkması zor olabilmektedir. Bu yaş grubunda duygusal destek ve psikolojik yardımların artırılması gerektiği düşünülebilir. Duygusal durumların çeşitliliği (üzgün, öfke, korku, durgun/duygusuz) çocukların travmatik deneyimlerden sonra karmaşık duygusal süreçlerden geçtiğini göstermektedir. Her çocuğun farklı başa çıkma mekanizmaları geliştirdiğini ve bireysel destek programlarının önemli olduğu söylenebilir.

İkinci alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ikinci soru "Hissettiğin duyguları nasıl tanımlarsın?" biçimindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar kategorilere ayrılıp bu kategorilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2.
Duygu Tanımları

Duygu Tanımları	Kodlar	f		
Hissedilen Duygular	Olumlu	35		
		Paylaşmak	5	
		Hediyeler almak	7	
		Kullandığım eşyaların olması	2	
		Arkadaşlarımla yanşımda olması	16	
		Sevdiğimi hissetmek	8	
		Etkinlikler Yapmak/ Yeni öğretmenlerle tanışmak	18	
		Olumsuz	Depresyonun olması	11
			Terkedilmek	4
			Kayıplar	3
			Anlamlandırılmaya duygular	7

Verilere göre, çocukların son zamanlarda hissetmekte oldukları duygular arasında sosyal destek ve bağlılık duygusu öne çıkmaktadır. "Arkadaşlarımla yanşımda olması" ve "Akrabalarımla yanşımda olması" seçeneklerinin yüksek oranda belirtilmesi, çocukların sosyal bağlarının önemini vurguladığını göstermektedir. Ayrıca, "Birilerinin bizi sevdiğini hissetmek" seçeneği de çocukların sevgi ve ilgiye ne kadar ihtiyaç duyduğunu yansıtmaktadır. Etkinliklerin çocuklar üzerindeki pozitif etkisi dikkat çekicidir. "Etkinlikler yapmak/yeni öğretmenlerle tanışmak" seçeneğinin en yüksek oranda belirtilmiş olması, yapılan etkinliklerin çocuklar üzerinde olumlu bir etki bıraktığını ve yeni sosyal bağlar

kurmanın önemini vurgulamaktadır. Etkinliklerin sürdürülebilir olmasının, çocukların sosyal ve duygusal gelişimine katkı sağlayacağı söylenebilir. Olumsuz duygular ve travmanın çocuklar üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. "Depremi olması", "Terkedilmek" ve "Kayıplar" gibi yanıtlar, çocukların hala depresyon ve sonrasında travmatik deneyimlerin etkisinde olduğunu göstermektedir. Özellikle "Anlamlandırılmayan duygular" seçeneğinin belirtilmesi, çocukların karmaşık duygusal süreçlerden geçtiğini ve bu duyguları tanımlamakta zorlandıklarını vurgulamaktadır. 13-17 yaş grubunda olumsuz duyguların yoğun olduğu dikkat çekicidir, bu yaş grubuna özel destek ve terapi programları yürütülebilir. Basit mutluluk kaynakları da çocuklar için önemli bir rol oynamaktadır. "Paylaşmak" ve "Hediyeler almak" gibi küçük mutluluk kaynakları, çocukların basit şeylerle bile mutlu olabileceğini ve bu tür aktivitelerin moral artırıcı etkilerini göstermektedir. Ayrıca "Kullandığım eşyalarımın olması" seçeneği, kişisel eşyaların güven verici etkisini yansıtmaktadır.

Üçüncü alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda üçüncü soru "Masal atölyesinde anlatılan hikayedeki herhangi bir kahramana benzediğini düşünüyor musun? Cevabınız evetse hangi kahramana hangi yönleriyle benzediğini düşünüyorsunuz?" biçimindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar kategorilere ayrılıp bu kategorilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 3' te verilmiştir.

Tablo 3.

Masal kahramanları ve özellikleri

Duygu Tanımları	Kodlar	f
<i>Kahraman</i>	Duygu	
<i>Ördek</i>	Ağlıyor	1
<i>Yağmur</i>	Ağlıyor	1
<i>Tilki</i>	-	4
<i>Gül</i>	-	1
<i>Kaktüs</i>	-	1
<i>Saman Çocuk</i>	-	1
<i>Tavşan</i>	Mutlu	5
<i>Kurt</i>	Cesur	5
<i>Rapunzel</i>	İyi kalpli	3
<i>Kel Oğlan</i>	Akıllı	4
<i>Kırmızı Başlıklı Kız</i>	İyi kalpli	7
<i>Doktor</i>	-	0
<i>Hatırlanmayan</i>	-	29

Tablo 3'te yer alan veriler, masal atölyelerinde anlatılan hikayelerdeki karakterlerin çocuklar tarafından nasıl algılandığını ve kendileriyle ilişkilendirilip ilişkilendirilmediklerini ortaya koymaktadır. Çocukların çoğu, masal karakterleriyle ilgili kişisel bağlantılar kurmamış veya bu karakterlerle kendilerini özdeşleştirmemiştir. Çok sayıda çocuk dinledikleri hikayelerden karakterleri hatırlamadıklarını belirtmektedir. Bu ifadeler, masalların daha somut ve güncel duygularına uygun şekilde seçilmesi gerektiğini düşündürülebilir. Masal karakterleri arasında "Kırmızı Başlıklı Kız" ve

"Tavşan" gibi figürler öne çıkmaktadır. Çocuklar, "Kırmızı Başlıklı Kız" karakterini en çok kendilerine benzeyen figür olarak tanımlamış ve bu karakteri "iyi kalpli" olarak nitelendirmiştir. İfadeler, çocukların empati ve moral destek arayışında olduklarını ve bu karakterin olumlu özelliklerinin kendilerine uygun olduğunu düşündüklerini göstermektedir. Benzer biçimde, "Tavşan" karakteri de çocuklar tarafından sıklıkla seçilmiş ve "herkesi çok mutlu eden" bir figür olarak tanımlanmıştır. Çocukların masallarda sevgi ve neşeyi temsil eden karakterlere yöneldiği dikkat çekmektedir. Diğer karakterler ise daha az tercih edilmiştir. Örneğin, "Kurt" karakteri "cesur" olarak tanımlanırken, "Kel Oğlan" "akıllı" olarak, "Rapunzel" ise "iyi kalpli" olarak betimlenmiştir. Ancak, bu karakterlerin çocuklar tarafından kendilerine benzetilmediği görülmektedir. İfadeler, masallardaki karakterlerin çocukların kişisel deneyimlerine ve duygusal durumlarına daha uygun bir şekilde tasarlanması gerektiğini düşündürmektedir.

Dördüncü alt probleme ilişkin bulgu ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda bu soru "Oyun atölyelerinde yer alan oyunlar arasında grup etkinlikleri mi yoksa bireysel etkinlikler mi sizin daha çok ilginizi çekti?" biçimindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar kategorilere ayrılıp bu kategorilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 4' te verilmiştir.

Tablo 4.
Oyun atölyelerindeki etkinlik tercihleri

Oyun Oynama tercihleri	f
Grup	44
Bireysel	8

Oyun atölyelerinde sunulan etkinliklerin çocuklar üzerindeki etkisini anlamak amacıyla yapılan değerlendirmeler, grup ve bireysel oyunların tercih edilme oranlarını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Veriler, çocukların büyük bir kısmının grup etkinliklerini bireysel etkinliklere kıyasla daha çekici bulduğunu göstermektedir. Grup etkinlikleri, 44 çocuk tarafından tercih edilmiştir. Grup oyunların tercih edilmesi sosyal etkileşimi teşvik edici özellikleri ve grup dinamiklerinin çocuklar için çekici olduğu yönünde güçlü bir eğilimi ortaya koymaktadır. Grup oyunları, çocukların birlikte hareket etmelerini, iş birliği yapmalarını ve sosyal becerilerini geliştirmelerini sağlamakta önemli bir rol oynamaktadır. Buna karşın, bireysel etkinlikler yalnızca 8 çocuk tarafından tercih edilmiştir. Bireysel oyunların toplu etkinliklerle kıyaslandığında çocuklar için daha az ilgi çekici olduğunu göstermektedir. Bireysel etkinlikler, kişisel beceri gelişimini desteklese de sosyal etkileşim ve grup dinamikleri açısından grup oyunların daha etkili olduğu düşünülebilir.

Beşinci alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda beşinci soru "Yapılan etkinliklerden sana en iyi hissettiren etkinlik hangisiydi? Hangi etkinlikten daha çok keyif aldın?" biçimindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar kategorilere ayrılıp bu kategorilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 5' te verilmiştir.

Tablo 5.

Atölye tercihleri

Atölyeler	f
Masal atölyesi	13
Bilim atölyesi	15
Sanat atölyesi	24
Oyun atölyesi	19

Etkinliklerin çocuklar üzerindeki etkisini anlamak için yapılan değerlendirmeler, hangi tür etkinliklerin daha fazla keyif ve tatmin sağladığını ortaya koymaktadır. Veriler, çocukların hangi etkinliklerden en fazla memnuniyet duyduklarını ve hangi etkinliklerin kendilerine en iyi hissettirdiğini açıkça göstermektedir. Verilere göre, çocuklar arasında en çok ilgi gören ve en iyi hissettiren etkinlik, "Sanat Atölyesi" olmuştur. Sanat atölyesi 24 çocuk tarafından en çok beğenilen etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Sonuçlar, sanat etkinliklerinin çocukların yaratıcılıklarını ifade etme, kişisel becerilerini geliştirme ve duygusal tatmin sağlama açısından oldukça etkili olduğunu göstermektedir. Bunu takip eden etkinlikler arasında "Oyun Atölyesi" 19 çocuk tarafından en keyifli olarak değerlendirilmiştir. Oyun atölyelerinin eğlenceli yapısının, çocukların ilgisini çektiği ve keyifli zaman geçirmelerini sağladığı düşünülebilir. "Bilim Atölyesi" ise 15 çocuk tarafından tercih edilmiştir. Bilim atölyeleri, çocukların merak duygusunu besleyen ve keşfetme arzusunu destekleyen etkinlikler olarak değerlendirilebilir. Ancak, sanat ve oyun atölyeleri kadar yoğun bir ilgi görmemiştir. "Masal Atölyesi" 13 çocuk tarafından en iyi hissettiren etkinlik olarak seçilmiştir. Masal atölyelerinin, çocuklara öykü anlatımı ve hayal gücünü kullanma fırsatı sağlasa da diğer etkinlikler kadar yüksek bir beğeni oranına ulaşamadığı görülmektedir.

Altıncı alt probleme ilişkin bulgular ve yorumlar

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda altıncı soru "Yapılan etkinliklerin sana bir şeyler öğrettiğini düşünüyor musun?" biçimindedir. Katılımcıların bu soruya verdikleri yanıtlar kategorilere ayrılıp bu kategorilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 6' da verilmiştir.

Tablo 6.

Etkinliklere ilkin düşünceler

Etkinliklerin etkililiğine ilişkin düşünceler	Toplam	Kod	f
Evet	46	Eğlenmek	12
		Resim yapmak	8
		Yeni bilgiler	6
		Yaratıcılık	9
		Olumlu Davranışlar	9
		Katlama, kesme, boyama vb. becerileri	8
		Birlikte bir şeyler yapmak	5
		Stratejik düşünmek	3
Hayır	6	-	6

Yapılan etkinliklerin çocuklar üzerinde öğretici bir etkisi olup olmadığını değerlendirdiğimizde, çoğunluğun etkinliklerin kendilerine bir şeyler öğrettiğini belirttiği görülmektedir. 46 çocuk, etkinliklerin kendilerine çeşitli konularda bilgi ve beceri kazandırdığını ifade etmektedir. En fazla dikkat çeken öğrenme alanı 12 çocuk tarafından dile getirilen "eğlenme" olmuştur. Bulgular, çocukların etkinliklerde keyif almanın ve eğlenceli zaman geçirmenin önemli bir öğrenme çıktısı olarak görüldüğünü ortaya koymaktadır. "Yaratıcılık" ve "olumlu davranışlar ile kurallar" da öne çıkan diğer öğrenme alanları arasında yer almaktadır. 9 çocuk, etkinlikler sayesinde yaratıcılıklarını geliştirdiklerini ve olumlu davranışlar ile kurallar hakkında bilgi edindiklerini ifade etmektedir. Etkinliklerin çocukların sosyal ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunduğu söylenebilir. "Resim yapma" ve "katlama, kesme, boyama gibi beceriler" de çocuklar tarafından öğrenilen diğer önemli beceriler olarak öne çıkmıştır. Sırasıyla 8 çocuk, bu becerileri kazandıklarını belirtmiş ve etkinliklerin sanat ve el becerilerini geliştirmede etkili olduğunu ifade etmektedir. 6 çocuk etkinliklerden "yeni bilgiler edindiklerini", "5 çocuk ise birlikte bir şeyler yapmayı öğrendiğini" ifade etmektedir. Etkinliklerin çocukların hem bireysel hem de grup bazında öğrenme deneyimlerini desteklediği söylenebilir. "Stratejik düşünme" ise en az tercih edilen öğrenme alanı olarak öne çıkmış, sadece 3 çocuk bu beceriyi geliştirdiğini belirtmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yapılan etkinliklerin çocuklar üzerindeki etkisini değerlendirdiğimizde, genel olarak çocukların büyük bir kısmının mutlu hissettikleri görülmüştür. 35 çocuk kendilerini mutlu hissettiklerini belirtirken, "hayat dolu" ve "heyecan" gibi olumlu duyguları ifade eden sözcükler kullandığı görülmektedir. İfadelerden, etkinliklerin çocukların moral ve motivasyonlarını artırmada başarılı olduğu anlaşılmaktadır. Durlak ve diğerleri (2011) sosyal etkileşimi artıran ve duyguları harekete geçiren etkinliklerin psikolojik iyilik halleri üzerinde olumlu etkiler yarattığını ve çocukların genel ruh halini iyileştirdiğini savunmaktadır. Bu olumlu ifadelerin aksine 15 çocuk olumsuz duygular yaşadıklarını belirtmektedir. Andersen ve diğerleri (1989) 13-17 yaş grubundaki çocukların ağır tramvalara başa çıkmasının zor olabileceğini belirterek bu yaş grubuna yönelik özel destek ve psikolojik yardımların artırılmasının iyileşme sürecine olumlu yönde etki edebileceğini vurgulamaktadır. Cohen ve diğerlerine göre (2012) duygusal destek ve psikolojik yardım, bu yaş grubundaki çocukların travma sonrası iyileşmelerine yardımcı olabilir. Duygusal durumların çeşitliliği, çocukların travmatik deneyimlerden sonra karmaşık duygusal süreçlerden geçtiğini göstermektedir. Üzgünlük, öfke, korku ve duygusuzluk gibi çeşitli duygular, her çocuğun farklı başa çıkma mekanizmaları geliştirdiğini ve bireysel destek programlarının önemini vurgulamaktadır. Çocukların duygusal süreçlerinin desteklenmesi ve kişiselleştirilmiş yardım programlarının sunulması için uygun yaklaşımlar geliştirilmesini gerekli kılmaktadır (Ginsburg, 2009).

Çocukların sosyal destek ve bağlılık duygusunun önemini vurguladıkları veriler, "Arkadaşlarımla yanımda olması" ve "Akrabalarımla yanımda olması" gibi ifadelerle ortaya konmuştur. Ayrıca, "Birilerinin bizi sevdiğini hissetmek" seçeneği de çocukların sevgi ve ilgiye olan ihtiyaçlarını yansıtmaktadır. Thoits (2011) sosyal bağların güçlendirilmesinin, çocukların duygusal iyilik halleri için önemli bir etkiye sahip olduğunu vurgulayarak sosyal destek programlarının bu bağlamda önem taşıdığına dikkat çekmektedir. Etkinliklerin çocuklar üzerindeki pozitif etkisi, "Etkinlikler yapmak/yeni öğretmenlerle tanışmak" gibi ifadelerle ortaya çıkmaktadır. Çocuklar, etkinlikler sayesinde olumlu bir deneyim yaşadıklarını ve yeni sosyal bağlar kurduklarını belirtmektedir.

Masal atölyelerinde anlatılan karakterlerin çocuklar tarafından nasıl algılandığı ve kendileriyle ilişkilendirilip ilişkilendirilmediği değerlendirildiğinde, "Kırmızı Başlıklı Kız" ve "Tavşan" karakterleri öne çıkmaktadır. "Kırmızı Başlıklı Kız" karakteri, "iyi kalpli" olarak tanımlanmasının çocukların empati ve moral destek arayışında olduklarını düşündürmektedir. "Tavşan" ise, "herkesi çok mutlu eden" bir figür olarak belirlenmiştir. Archard (2014) çocukların masalarda sevgi ve neşeyi temsil eden karakterlere yöneldiğini saptamıştır. Çocukların oyun atölyelerinde grup etkinliklerine olan yüksek ilgisi, sosyal etkileşimlerin ve grup dinamiklerinin önemini vurgulamaktadır. Grup etkinliklerinin, çocukların sosyal becerilerini geliştirmede etkili olduğu görülürken, bireysel etkinlikler daha az tercih edilmesi, grup içi etkileşimlerin çocuklar için daha çekici ve öğretici olduğunu ortaya koymaktadır.

Çocukların etkinliklerden çeşitli beceriler ve bilgiler edindiği anlaşılmaktadır. Özellikle eğlenme, yaratıcılık ve olumlu davranışlar ile kurallar gibi alanlar öne çıkmaktadır. Brown ve Vaughan'a göre (2009) doğru bir yaklaşımla tasarlanan etkinlikler, çocukların sosyal ve kişisel gelişimlerine katkıda bulunarak çeşitli becerilerin gelişimine yardımcı olmaktadır. Çocuklara yönelik çalışmalarda travma sonrası çalışmalarda, bilinçli farkındalık, gevşeme egzersizleri, sanat ve rekabetçi olmayan oyun ve sporlar yoluyla kendini sakinleştirme tekniklerine, duygu ifade etme ve duygu düzenleme becerilerine odaklanmak üzere zaman ve yer sağlamaya özen gösterilmelidir (Demircioğlu & Zorbaz, 2021). Tüm aile travmaya maruz kaldığında, kendileri de travma geçirdikleri için çocuklarının özellikle psikolojik ihtiyaçlarını karşılayamayabilir (Kılıç vd., 2007).

Elde edilen sonuçlar, sosyal destek ve bağlılık duygusunun önemini, çocukların sosyal bağlarını güçlendirecek grup etkinlikleri ve ailelerle birlikte yapılacak aktivitelerin düzenlenmesi gerektiğini göstermektedir. Olumsuz duygular ve travma ile başa çıkma konusunda ise, depresyon ve kayıplar gibi travmatik olaylarla başa çıkma becerilerini artırmak için bireysel ve grup terapilerinin organize edilmesi önerilebilir. Anlamlandırılmayan duygular için sanat ve drama terapileri gibi alternatif ifade yöntemleri kullanılabilir. Olumsuz duygular yaşayan çocuklara yönelik bireysel ve grup terapi seansları düzenlenebilir. Özellikle 13-17 yaş grubundaki çocuklar için özel programlar geliştirilebilir. Olumlu etkinliklerin devamı sağlanarak, çocukların moral ve motivasyonları artırılabilir. Yeni sosyal çevreler ve öğretmenlerle tanışma fırsatları sunulması, çocukların sosyal gelişimine katkı sağlayabilir. Basit mutluluk kaynaklarının teşvik edilmesinin önemli olduğu verilerden anlaşılmaktadır. Çocukların mutluluk kaynaklarını artıracak küçük etkinlikler ve ödüllendirme sistemleri kurulabilir. Paylaşma ve hediyeleşme gibi aktivitelerin teşvik edilmesi, çocukların moral ve mutluluğunu artırabilir. Çocukların ve gençlerin afet sonrasındaki iyi oluşları için ulusal bir afet sonrası eylem planı hazırlanmalı, bu planlarda süreklilik ve kapsayıcılık sağlanmalıdır.

Araştırma, Adıyaman İlinde Hepimiz Çocuktuk projesinden yararlanan Çadirkent ve K1 konteyner kentte yaşayan çocuklarla gerçekleştirilmiştir. Veri kaynağı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Geniş kapsamlı çalışmaların farklı ve geniş örneklerle, farklı yöntem ve teknikler kullanılarak gerçekleştirilmesi önerilmektedir.

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 3486-3501.

Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 3486-3501.

Araştırma Makalesi / Research Paper

Kaynakça

- Akcanbas, M. (2009). *Çocuklar ve Gençlerde Afet Psikososyolojisi El Kitabı I*.
- Aral, N. (2023). Depremin çocuklara etkileri. *Çocuk ve Gelişim Dergisi, 6(11)*, 93-105.
- Archard, D. (2014). *Children: Rights and childhood*. Routledge.
- Andersen, B. L., Beck, G., Ouelette-Kobasa, S., Revenson, T. A., & Temoshok, L. (1989). Directions for a psychology research agenda in cancer. *Health Psychology, 8(6)*, 753.
- Berument, S., Sayıl, F. M., & Uçanok, Z. (1999). *Depremden etkilenen çocuklarınıza nasıl yardımcı olabilirsiniz? Anne baba el kitabı*.
- Brown, S., & Vaughan, C. (2009). *Play: How it shapes the brain, opens the imagination, and invigorates the soul*. Penguin.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi
- Cohen, J. A., Mannarino, A. P., & Deblinger, E. (2012). *Trauma-focused CBT for children and adolescents: Treatment applications*. Guilford Press.
- Çepni, S. (2018). Araştırma ve proje çalışmalarına giriş. Trabzon: Salih Çepni Yayınları
- Daşçı, E. (2023). Afetlerden Etkilenen Çocuk ve Gençlere Yönelik Kültür ve Sanat Temelli Psikososyal Müdahalelerin Psikolojik ve Sosyal Uyum Üzerindeki Etkisi. *Afet ve Risk Dergisi, 7(1)*, 226-241. <https://doi.org/10.35341/afet.1386495>
- Demircioğlu, H. & Zorbaz, D. Z. (2021). *Psikososyal Destek Psikoeğitim Eğitim Programı: Deprem*. MEB.
- Durlak, JA, Weissberg, RP, Dymnicki, AB, Taylor, RD ve Schellinger, KB (2011). Öğrencilerin sosyal ve duygusal öğrenmelerini geliştirmenin etkisi: okul tabanlı evrensel müdahalelerin bir meta analizi. *Çocuk Gelişimi, 82(1)*, 405-432. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x>
- Dyregrov, A. (2001). Early intervention - A family perspective. *Advances in Mind-Body Medicine, 17(3)*, 168-174.
- Erkan, S. (2010). Deprem Yaşayan Ve Yaşamayan Okul Öncesi Çocukların Davranışsal/Duygusal Sorunlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 28(28)*, 55-66.
- Erol, N., & Öner, Ö. (1999). Travmaya Psikolojik Tepkiler Ve Bunlara Yaklaşım. *Türk Psikoloji Bülteni, 5 (14)*, 40-49.
- Gillies, D., Taylor, F., Gray, C., O'Brien, L., & D'Abrew, N. (2016). Psychological therapies for children and adolescents exposed to trauma. *Cochrane Database of Systematic Reviews, (10)*, CD012371. <https://doi.org/10.1002/14651858.CD012371>
- Ginsburg, G. S. (2009). The Child Anxiety Prevention Study: intervention model and primary outcomes. *Journal of consulting and clinical psychology, 77(3)*, 580.
- İşmen, A. E. (2001). Deprem Yaşantısına Bağlı Travma ve Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1(2)*, 80-104.
- Kılıç, E. Z., Uslu, R. İ., Erden, G., & Kerimoğlu, E. (2007). Çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini sürdüren ailesel etmenler, *Kriz dergisi 7(2):1-8*.
- Karakaya, E. G. (2023). "Travmatik Deneyimlerin Fizyolojik ve Psikolojik Yansımaları Üzerine; Travma Sonrası Stres Bozukluğuna Genel Bir Bakış", *International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), 8 (48)*, 2595-2601. DOI: <http://dx.doi.org/10.29228/ASRJOU>
- Kletter, H., Rialon, R. A., Laor, N., Brom, D., & Pat-Horenczyk, R. (2013). Helping children exposed to war and violence: Perspectives from an international work group on interventions for youth and families. *Child & Youth Care Forum, 42(4)*, 371-388. <https://doi.org/10.1007/s10566-013-9209-8>
- La Greca, A. M., Silverman, W. K., Vernberg, E. M., & Prinstein, M. J. (1996). Symptoms of posttraumatic stress in children after Hurricane Andrew: a prospective study. *Journal of consulting and clinical psychology, 64(4)*, 712.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: A critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development, 71(3)*, 543-562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>

Özyılmaz, G., Öz, K., Muslu, N.Ö., Küntay, E. ve Kafadar, U. (2024). Başlık. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 15(3)*, 3486-3501.

DOI. [10.51460/baebd.1594079](https://doi.org/10.51460/baebd.1594079)

Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, (2024), 15 (3), 3486-3501.
Western Anatolia Journal of Educational Sciences, (2024), 15 (3), 3486-3501.
Araştırma Makalesi / Research Paper

- Malchiodi, C. A. (2005). Expressive therapies: History, theory, and practice. In C. A. Malchiodi (Ed.), *Expressive therapies* (pp. 1-15). Guilford Press.
- Huberman, A. B., and M. Miles. 1994. "Data Management and Analysis Methods." In *Handbook of Qualitative Research*, edited by N. K. Denzin and Y. S. Lincoln, 228–244. Thousand Oaks: Sage.
- Norris, F. H., Friedman, M. J., Watson, P. J., Byrne, C. M., Diaz, E., & Kaniasty, K. (2002). 60,000 Disaster Victims Speak: Part I. An Empirical Review Of The Empirical Literature, 1981—2001. *Psychiatry*, 65(3), 207-239.
- Pynoos, R. S., Steinberg, A. M., & Goenjian, A. (1996). Traumatic stress in childhood and adolescence: Recent developments and current controversies. In B. A. van der Kolk, A. C. McFarlane, & L. Weisaeth (Eds.), *Traumatic stress: The effects of overwhelming experience on mind, body, and society* (331-358). Guilford Press.
- Saltzman, W. R., Pynoos, R. S., Layne, C. M., Steinberg, A. M., & Aisenberg, E. (2001). Trauma- and grief-focused intervention for adolescents exposed to community violence: Results of a school-based screening and group treatment protocol. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, 5(4), 291-303.
<https://doi.org/10.1037/1089-2699.5.4.29>
- Thoits, P. A. (2011). Perceived social support and the voluntary, mixed, or pressured use of mental health services. *Society and Mental Health*, 1(1), 4-19.
- Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). Deprem'in Yol Açtığı Hasar. <https://www.sbb.gov.tr/Wp-Content/Uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-Ve-Hatay-Depremleri-Raporu.Pdf>. Son Erişim Tarihi: 03.04.2023
- Yıldırım, A., & Simsek, H. (1999). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (11. baskı: 1999-2018).